

Kerk te Katwijk,
Suze Robertson,
olieverf op doek,
circa 1908-1912,
89 x 77 cm.
Collectie Centraal
Museum Utrecht,
aankoop 1943.

MUSEUM PANORAMA MESDAG

Schilder Suze Robertson

‘Beter bestreden dan genegeerd,’ zegt de Haagse kunstenaar Suze Robertson (1855-1922) over haarzelf als haar kunst weer eens als mannelijk wordt gekarakteriseerd. Ze weigert echter pertinent ‘lieve gezichies’ te gaan schilderen. Vanaf haar vijftigste heeft ze toch succes. Maar na haar dood raakt haar radicaal vernieuwende kunst in de vergetelheid. Ten onrechte.

Tekst Mariëtte Schrader

Dat blijkt uit de overzichtstentoonstelling die Museum Panorama Mesdag in Den Haag aan haar wijdt ter ere van haar honderdste sterfjaar. Vijfenzeventig tekeningen en schilderijen laten het beste uit haar oeuvre zien. Baanbrekend onderzoek werpt niet alleen nieuw licht op haar modern kunstenaarschap, maar ook op haar eigenzinnige persoonlijkheid. ‘Ik vond het verbazingwekkend hoe weinig over Suze Robertson bekend was, terwijl er boekenkasten zijn vol geschreven over Breitner en Israëls,’ zegt Suzanne Veldink, die samen met medeconservator Kees van der Geer en schilderijenrestaurator Annemiek van Stokkom drie jaar onderzoek naar haar deed. ‘Haar tekeningen en schilderijen waren nog nooit in kaart gebracht en een goede monografie ontbrak. Bovendien wilden we graag weten waar Suze, een van de weinige professionele vrouwelijke kunstenaars in haar tijd, in artistiek opzicht naar streefde en hoe ze daarbij te werk ging.’

Het is geen toeval dat de expositie in Museum Panorama Mesdag is te zien. Het kunstenaarsechtpaar Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten was met haar bevriend en verzamelde haar werk. Toen Robertson op een cruciaal moment in haar carrière financiële steun nodig had, stapte ze welbewust naar Sientje Mesdag met het verzoek kunst van haar te kopen. En met succes. Daardoor kon Robertson, die als kunstenaar in het levensonderhoud van haarzelf en van haar geliefde dochtertje Sara moest voorzien, haar kind in een pleeggezin onderbrengen. Ze kón niet anders. Want haar echtgenoot, schilder Richard Bisschop, werkte dermate langzaam en verkocht zo weinig dat hij geen geldelijke bijdrage kon leveren. Doordat het echtpaar op Robertsons initiatief op huwelijkse voorwaarden was getrouwd, vrij ongebruikelijk voor die tijd, hoeft ze zijn schulden niet mee af te betalen. Bovendien blijft Robertson haar tekeningen en schilderijen met haar eigen naam signeren.

NAAKTKLAS

Suze Robertson is geboren voor de kunst. Al op zeer jonge leeftijd wordt haar tekentalent ontdekt en weet ze dat ze professioneel kunstenaar wil worden. Dit is niet vanzelfsprekend voor een meisje uit de middenklasse. Maar vastberaden als ze is, slaagt ze erin haar doel via een omweg te bereiken. Ze besluit eerst tekenleraar in het middelbaar onderwijs te worden en schrijft zich daarom in op de Haagse Academie voor Beeldende Kunsten. Na het diploma te hebben behaald, gaat ze lesgeven. Met veel succes. Maar Robertson wil zich verder ontwikkelen en besluit naast haar baan avondlessen aan de Rotterdamse academie te gaan volgen. Bovendien wil ze net als haar mannelijke medestudenten tekenen en schilderen naar levend naakt. Dat is echter voor vrouwen niet weggelegd. Daar legt Robertson zich niet bij neer en uiteindelijk wordt ze toch tot de naaktklas toegelaten, ferme protesten van haar mannelijke medestudenten ten spijt. Veldink: ‘Dit voorval is exemplarisch voor Suze’s doorzettingsvermogen. Suze, een sprankelende persoonlijkheid die ik graag had leren kennen, wil zich niet door de heersende sociale codes laten beknotten en komt op voor haar eigen rechten. Daarvan profiteren andere vrouwen weer. Suze is geen feministe die op de barricades staat, maar leeft het feminisme voor.’

ONZEKER BESTAAN

Hoewel Robertson buitengewoon succesvol is als leraar tekenen, valt de combinatie lesgeven, les krijgen en zelf tekenen en schilderen haar zwaar. Daarom neemt ze op 27-jarige leeftijd een radicaal besluit. Tot ontzetting van haar directe omgeving geeft ze haar goedbetaalde baan van docent op en kiest voor het onzekere bestaan van een van de eerste vrouwelijke beroepskunstenaars. Alleen haar pleegouders begrijpen deze stap. Ze betreft een etage in haar geboortestad Den Haag. ‘Suze had er,’ zo schrijft medeconservator Kees van der Geer in de zeer leeswaardige monografie die bij de tentoonstelling in Museum ▶

Fotografie: Rik Klein Golink

Fotografie: Vindhuis Den Haag

LINKS

Pietje – Lezend meisje,
Suze Robertson,
olieverf op paneel,
circa 1898, 42 x
32 cm. Particuliere
collectie.

RECHTS

Het bleekveld,
Suze Robertson,
aquarel op papier,
circa 1895-1898,
28,5 x 25,2 cm.
Particuliere collectie.

Panorama Mesdag verschijnt, ‘net voldoende plaats voor haar piano en schildersezel. Eten deed Mej. Robertson bij haar zus; ze zou haar hele leven nauwelijks voor zichzelf koken. Zo kon ze zich volledig concentreren op haar werk.’ Van der Geer inventariseert Robertsons gehele oeuvre en werk, wat nog nooit eerder is gebeurd. Als allereerste onderzoeker krijgt hij daarvoor onbeperkt toegang tot het familiearchief van de nazaten. De kunsthistoricus doet belangrijke ontdekkingen. Bijvoorbeeld dat Robertson, net als tijdgenoot Breitner, foto’s gebruikt bij het schilderen van stadsgezichten om tot een goede compositie te komen. Kwam een deel van zo’n foto haar niet uit, dan vouwde ze dat stuk gewoon om. Vaak had ze een voorkeur voor gebouwen die rijp waren voor de sloop, zoals schilderij *Witte huizen te Vollenhove* illustreert.

WEGBEREIDER

De overgang naar het volledig kunstenaarschap verloopt niet zonder slag of stoot. Robertson moet haar eigen handschrift zien te ontwikkelen. Hoewel geworteld in de traditie van de Haagse School wordt ze geen echte adept van deze kunststroming. Ze vindt dat kunst uitdrukking van een gevoel moet zijn en geen uitdrukking van de werkelijkheid in atmosferische tonen, zo kenmerkend voor de Haagse School. Voor de toeschouwer zijn haar tekeningen krachtig, is haar penseelstreek grof en heeft ze woest kilo’s verf gebruikt. ‘Dat laatste is niet het geval,’ merkt Veldink met nadruk op. ‘Na de grondering brengt Suze met stroperige verf een structuurlaag aan. Daarin zit een bepaald ritme dat effect heeft op het hele doek. Als de laag is uitgehard, volgt de compositie. Die breekt Suze in kleurvlakken op. Ze is voortdurend op zoek naar meer zeggingskracht en is daarmee een wegbereider van het expressionisme. En als haar palet uit haastig opgebracht blauw, geel, rood en wit bestaat, zoals bij *Vischpoort van Harderwijk*, zelfs van De Stijl. De contrasterende kleuren winnen het van de werkelijkheid.’ Ook haar thema’s zijn ongewoon. Robertson tekent en schildert geen snoezige poezen, keurige stillevens of romantische meisjes. Dat laat ze graag over aan vrouwelijke collega’s. Maar wel de zwoegende onderklasse waarbij zij, anders dan Van Gogh, vooral vrouwen afbeeldt: een takkenbreekster, boerenmeid of aardappelenschilster in wier karakter de kunstenaar zich heeft verdiept, zoals heel goed te zien is in haar

schitterende serie schilderijen van Pietje, een dienstbode die Robertson tijdens haar Brabantse periode heeft leren kennen. Veldink: ‘Suze heeft haar verstild en waardig afgebeeld. Door het bladgoud om haar hoofd lijkt ze zelfs op een aardse madonna. Het was mijn droom om de serie schilderijen die aan Pietje is gewijd op de tentoonstelling bij elkaar te brengen. Dat is gelukt.’

Mannelijke recensenten weten lange tijd geen raad met haar. Robertson past in geen enkel hokje. Ze vinden haar werk te duister en onvrouwelijk. ‘Jammer dat er zoveel onbehaagelijks is in haar kunst,’ schrijft de een, terwijl een ander haar schilderijen als ‘bonkig geschilderd, log geverfd en groezelig’ typeert. Hij moet zelfs aan *Das dritte Geschlecht* denken. Robertson merkt daarover droogjes op: ‘Het is beter te worden bestreden dan te worden genegeerd.’ Aanstormende schilders als Charley Toorop, Piet Mondriaan en Leo Gestel waarderen haar wel. Na haar dood in 1922 keert het tij. Albert Plasschaert, dan de meest invloedrijke kunstcriticus, schrijft: ‘Wanneer we overgangen willen vinden en voorgangers van modernen, dan zijn er twee schilders die daarvoor mogelijk zijn: natuurlijk vooral Vincent van Gogh, maar toch ook Suze Robertson.’

VOETLICHT

Hoe kan het dan dat ze daarna toch tientallen jaren in de vergetelheid is geraakt? Heeft het toch met haar vrouw zijn te maken? Gastconservator Suzanne Veldink: ‘Niet helemaal. Suze Robertson kwam immers met succes voor haar eigen rechten op. Het lijkt mij meer aannemelijk dat ze niet het belang inzag om naast haar tekeningen en schilderijen de persoon achter de kunstenaar te laten zien. Het ontbrak haar aan zelfpresentatie. “Mijn werk moet voor zich spreken,” zei ze daarover. Maar jezelf over het voetlicht brengen is wel nodig om je kunst te laten voortleven. Zeker in onze tijd.’ panorama-mesdag.nl

De tentoonstelling ‘Suze Robertson. Toegewijd. Eigenzinnig. Modern.’ is te zien t/m 5 maart 2023. De rijkgeïllustreerde gelijknamige publicatie bij de expositie is verschenen bij Scriptum Art Books, € 30.

*Vischpoort van
Harderwijk,
Suze Robertson,
olieverf op doek,
ca. 1908-1909,
100 x 80 cm. Mark
Smit Kunsthandel,
Ommen.*